

mam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, pratura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam, quam suburbanam; ne inter servientes, quam liberos; ne forte, quam judicio missus; ne rudis & incognitus, quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris; quum sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere, quam non adlequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi) scripsisse me admonentem, non præcipientem; quamquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

LIBER IX.

I.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximum hortatur, ut libros, contra Plantam vivum compositos, festinet edere, ne post mortem ejus inchoasse videantur.

Sæpe te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime
emitt-

emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva fit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud:

Ὅχι ὅσων φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tamquam viventem adhuc, editur, si editur, statim. Igitur, si quid aliud in manibus, differ: interim hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur: sed jam videatur & tibi; cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio præcidit. Vale.

II.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Longas & crebras epistolas flagitant, excusat se, quod materia deficiat.

Facis jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar, plerumque frigidis, negotiis, quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec mate-

teria plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo, largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas litteras mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem: quam tamen dubito, an tibi probari velim. Est enim summi amoris, negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Bonam mansuramque famam omnibus aliis rebus antehonit.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere, eniti; hos quiescere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video
mul:

multos, misera simul & ingrata imagine industria, ad vilitatem sui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie tecum, ut desinam tecum, si dissenties tu; quamquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Excusat orationem, quam mittit, tamquam in universitate longissimam, brevissimam in partibus.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecumque inceperis, ubicumque desieris, quæ deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi coherentia: meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

Aequitate Tironis erga provinciales letatur.

Egregie facis, (inquier enim, & perseverere,) quod justitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus

ribus amari, ut simul a principibus diligere. Ple-
rique autem, dum verentur, ne gratia potentium
nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque et-
iam malignitatis famam consequuntur. A quo
vitro tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi
non possum, quo minus laudem, similis monenti,
quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum
dignitatumque custodias: quæ si confusa, turbata,
permista sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius.
Vale.

VI.

C. PLINIUS CALVISIO SVO S.

*Rider vanitatem Circensium ludorum, & illorum tem-
pus studiis impendit.*

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos
jucundissima quiete transmissi. Quemadmo-
dum, inquis, in urbe potuisti? Circenses erant;
quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor.
Nihil novum, nihil varium, nihil quod non femel
spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia
virorum tam pueriliter identidem cupere curren-
tes equos, insistentes curribus homines videre. Si
tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte
traherentur, esset ratio nonnulla: nunc favent pan-
no, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque
certamine, hic color illuc, ille huc transferatur;
studium favorque transibit, & repente agitadores
illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum
cla-

clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissime otium meum in litteris colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Villas suas ad Larium lacum, & in iis ædificaciones describit.

Aedificare te scribis, bene est. Inveni patrocinium. Aedifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in litore plures villæ meæ, sed duæ ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxi, more Bajano, lacum prospicit: altera, æque more Bajano, lacum tangit. Itaque illam, tragœdiam; hanc, appellare comœdiam soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc quod quasi focculis, sustinetur. Sua utrique amœnitas, & utramque possidenti ipsa diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur: hæc unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hic spatium.

tiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, hæc frangit: ex illa possis despiciere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac pæne etiam lectulo, ut e navicula, jacere. Hæ mihi causæ utrique, quæ desunt, adstruendi, ob ea, quæ supersunt. Etsi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, & tamen laudat.

Si laudatus a te laudare te cœpero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo; maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu, quæ de amicis, optime scribis; & ego, quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

Eidem Coloni erga defunctum amicum laudat, præsertim quod dignus ille fuerat.

Unice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non ut plerique, qui tantum vi-

ven.

ventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliviscuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quinctianus, quem diligere deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Jam illi quanta probitas in ore! quanta in sermone cunctatio! quam pari libra gravitas comitasque! quod studium literarum! quod iudicium! qua pietate cum dissimillimo patre vivebat! quam non obstabat illi, quominus vir optimus videretur, quod erat optimus filius! Sed quid dolorem tuum exulcero? Quamquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quam de illo fileri velis; a me præsertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse restitui. Vale.

X.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Quod studiis & venationi non conveniat, illa sola in secessu tractari significat.

Cupio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum serviendum est; delicate tamen, at in secessu & æstate. In via plane nonnulla le-

vio.

viora, statimque defendenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamœnum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Materiam scribendi promittit rogatus, & sua scripta trans Alpes legi lætatur.

Epistolam tuam jucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa, quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex litteris tuis cognovi, venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutam existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

Quædam filiis remittenda, nec semper utendum severitate, exemplo monet.

Castigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digresso, Heus tu, numquamne fecisti, quod a patre corripì posset? Fecisti? dico. Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII.

C. PLINIUS QVADRATO SVO S.

Quæ circa Helvidii ultionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui; tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique

Plinii Epistol.

O

ordi-

ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulcramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca; altera, mater novercae. Sed non ita me jura privata, ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se quisque inimicos suos, dumtaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverat simul & oppresserat: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quum jam satis ille primus impetus deferbuisset, & languidior in dies ira ad justitiam redisset, quamquam tum maxime tristis, amissa nuper uxore: mitto ad Antejam, (nupta haec Helvidio fuerat,) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Destinatum est, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriae & Fanniae (ab exilio enim redierant) consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo: sed non ita gloriae meae favorim, ut vobis

societatem ejus invidiam. Perfert Anteja mandata: nec illa morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem providentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus, ne vetaret: (erat enim cunctantior cautiorque:) sed non sustinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus usu, de eo, quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in senatum; jus dicendi peto; dico paullisper maximo adsensu. Ubi cœpi crimen attingere, reum destinare (adhuc tamen sine nomine), undique mihi reclamari. Alius: **SCIAMVS, QVI SIT, DE QVO EXTRA ORDINEM REFERAS;** alius: **QVIS EST ANTE RELATIONEM REVS?** alius: **SALVI SIMVS, QVI SV-PERSVMVS.** Audio imperturbatus, interritus: tantum susceptæ rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum est omnia, quæ tunc hinc inde jactata sunt, recensere. Novissime consul: **SECUNDE, SENTENTIAE LOCO DICES, SI QVID VOLVERIS. PERMISERIS,** inquam, **QVOD VSQVE ADHVC OMNIBVS PERMISISTI.** Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum, corripit, revocat, monet, ut de-

fistam. Adjecit etiam: Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis. Vix ille discesserat, rursus alter: Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid presentibus confidis, incertus futurorum? Lacesis hominem jam praefectum ararii, & brevi consulem; praeterea, qua gratia, quibus amicitiiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad haec ego: Omnia praecipere, atque animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vestius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meae, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quae praeterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus: Iniquissimum esse, querelas dolentium excludi; ideoque Arriae & Fanniae jus querendi non auferendum; nec interesse, cujus ordinis quis sit, sed quam causam habeat. Cornutus: Datum se a consulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus matre ejus & vitrico; nunc quoque non sustinere de-

deserere officii sui partes: in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum feminarum perferre modestissimum adfectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone: Puto, inquit, injuriam factam Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriæ & Fanniæ, nominatus ab amicis suis: nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere. Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me: confurgo: utor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstrepitur: adeo quidem, ut diceret: **ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AVXILIVM TRIBVNORVM.** Et statim Murena tribunus, **PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME VEIENTO, DICERE.** Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis nominibus, & peracta discessione, mittit senatum: ac pæne adhuc stantem tentantemque dicere Veionem relinquit. Multum ille

de hac (ita vocitabat) contumelia questus est Homericō versu,

ὦ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέοι τεύρασι μαχηταί.

Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumularret, quod intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique senatum invidia liberasssem, qua flagrabat apud ordines alios, quod se verus in ceteros, senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Hæc acta sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, sive, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Casar ad senatum non remisit: obtinui tamen, quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, successorem Certus accepit: planeque factum est, quod dixeram in fine: REDDAT PRAEMIUM SVB OPTIMO PRINCIPE, QVOD A PESSIMO ACCEPIT. Postea actionem meam, utcumque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum, (sed non tamquam fortuitum,) quod, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberrasse, tamquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane hæc, adfirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam: si modo epistolam cogitas libris, quos legisti, non minorem. Sed impudens tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Tacitum hortatur ad parandam scriptis immortalitatem.

Nec ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certe meremur, ut sit aliqua, non dico ingenio, (id enim superbum,) sed studio, sed labore, & reverentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & silentio protulit. Vale.

XV.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Se etiam in villa querelis rusticorum inquietari conqueritur.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis invitus, quam meos, lego. Nam & meos invitus. Retraeto enim actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis, & frigidum & acerbum est. Rationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiae hactenus ago, quod aliquam partem praediorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribere. Vale.

XVI.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

Non venari se propter vindemias, quamquam exiguas, posse, attamen versiculos pro musto deveclurum, significat.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, quum historicorum more scribas, numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exigua. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos tibi, quos jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferbuisse, mittemus. Val.

XVII.

C. PLINIUS GENITORI SVO S.

Ferendos esse aliorum mores, ut isti nostros quoque ferant, acroamatum in conviviis exemplo monet.

Accepi tuas litteras, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, ut inexpectatum festivumve delectat, si quid molle a cinædo, petulans a scurræ, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos æque ea, quibus ego & tu capimur

pimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comœdus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne memoriam turbet.

Qua intentione, quo studio, qua denique memoria legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quam oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX.

C. PLINIUS RVFONI SVO S.

Verginium tuetur, quod factum suum sepulcro inscribi iusserit: & Frontinum laudat, qui monumentum sibi fieri vetuerat, ac utrumque ad gloriam, sed diversa via, contendisse ostendit.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO
 QVI VINDICE QVONDAM
 IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI,
 SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iusserit; addis etiam, melius
 rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino mo-
 nimentum sibi fieri: meque ad extremum, quid
 de utroque sentiam, consulis. Vtrumque dilexi;
 miratus sum magis, quem tu reprehendis, adeoque
 miratus, ut non putarem satis umquam laudari pos-
 se, cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes
 ego, qui magnum aliquod memorandumque fece-
 runt, non modo venia, verum etiam laude dignis-
 simos iudico, si immortalitatem, quam meruere,
 sectantur, victurique nominis famam supremis et-
 iam titulis prorogare nituntur. Nec facile quem-
 quam, nisi Verginium invenio, cujus tanta in præ-
 dicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipse
 sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque,
 semel omnino, me audiente, provectum, ut de re-
 bus suis hoc unum referret, ita secum aliquando
 Cluvium loquutum: Scis, Vergini, quæ historiæ
 fides debeat; proinde si quid in historiis meis leg-
 is aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic il-
 lum: Cluvi, næ tu ignoras, ideo me fecisse, quod
 feci, ut esset liberum vobis scribere, quæ libuisset.
 Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in
 quo tibi parcior videtur, & pressior, comparemus.
 Vetuit exstrui monimentum: sed quibus verbis?

IM-

IMPENSA MONIMENTI SUPERVACVA EST; MEMORIA NOSTRI DURABIT, SI VITA MERVIMVS. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam fui, quam uno in loco duobus versiculis signare, quod feceris? Quamquam non habeo propositum, illum reprehendendi, sed hunc tuendi: cujus quæ potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus, quem prætulisti? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX.

C. PLINIUS VENATORI SVO S.

Latatur epistola, qua libros suos laudatos vidit: & de vindemiis nuntiat.

Tua vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra, perinde ac nos ames. Ipse, quum maxime, vindemias, graciles quidem, uberiores tamen, quam expectaveram, colligo; si colligere est, nonnumquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præfunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat.

Adde epist. xxiv. hujus libri.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis, tamquam tuis, hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, quum iræ causa justissima est. Amasti hominem, & spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, districte minatus, numquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Passieni ægritudine dolet, ejusque genus, mores, & ingenium laudar.

Magna me sollicitudine adfecit Passieni Paulli valetudo, & quidem plurimis justissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; præterea in litteris veteres æmulator, exprimit, reddit: Propertium inprimis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum sumseris, leges opus tersum, molle, jucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & hujus propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime; dolet, ut qui impatientissime; laudat, ut qui benignissime; ludit, ut qui facetissime: omnia denique tamquam singula absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam litteris ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale,

XXIII.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Lætatur, doctorum nomine se in primis & Tacitum intelligi.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra iudicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique confurgerent laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: numquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum. Hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an provincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Expressere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur; quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me, Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure lætatus est, quod illum anus Attica ita demonstravit, Οὐτός ἐστι

Ἀημοδῆνς! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV.

C. PLINIUS SABINIANO SVO S.

Gratias agit Sabiniano, quod precibus pro liberto locum dederit: & ut sine deprecatore in posterum placabilis sit, monet.

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te talem video, ut in ira regi possis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas, Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

XXV.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

Ex castris sollicitatus de carminibus, missurum esse finit rerum actu, pollicetur.

Quereris de turba castrensi negotiorum, & tamquam summo otio perfruare, lusus & in-

ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen dstringit: quo finito aliquid earumdem Camænarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Veterum exemplo probat, oratorem sublimia magis & fere præcipitia, quam humilia semper & depressa decere.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, apte, **NIHIL PECCAT, NISI QVOD NIHIL PECCAT.** Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferrî, ac sæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis et excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapsus: sed his non labentibus nulla, illis nonnulla laus, etiam si labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam
nihil

nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque ca-
furi videntur. Sunt enim maxime mirabilia, quæ maxime insperata, maxime periculosa, utque Græci magis exprimunt, *παράβολα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido & quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis adnotasse quædam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes, an insignia. Omnis enim advertit quod eminet & exstat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

Βράχε δ' εὐρεῖα χθῶν,

Ἄμφι δ' ἐσάλπιγγε μέγας ἄραυός.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαῖόσι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες,

Ἐς μισγῶγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc & immania, an magnifica & cœlestia. Nec nunc

nunc ego me his familia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita infans; sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? Ἄνθρωποι μικροὶ, καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες. Et rursus: ἐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, ἐδὲ πλίθοις ἐγώ. Et statim: ἐκ ἐν μὲν θαλάττης τὴν Εὐβοίαν προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς. (ὅστιν ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τὰς θεὰς ἐκείνων μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcerrimo ac longissimo excessu? νόσημα γάρ. Quid hæc breviora superioribus, sed audacia patria, Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι δρασυνομένῳ καὶ πολλῷ φέροντι κατ' ὕμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὡσπερ ἔτος ἐχύση, ἢ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ δέλυσε. Simile his: Ἀπειρονοισμένοι ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δίκαιοι γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προὔδωκας Ἀριστογῆτον, μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὄλας, μὴ δὴ πρὸς ἑς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐπέπλησας, πρὸς τάτῃς ἐρμίζῃ. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν αἰεὶ βεβλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρέβειν. ἀδε-

νῆς μὲν γὰρ ἐστὶ πᾶς ὁ πονηρὸς, καθ' ἑαυτόν. Et dein-
 eeps: Τάτῳ δ' ἐδένα ὄρᾳ τῶν τέπων τέτων βίασιμον
 ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκηματα, Φάραγγας, βάρα-
 θρα. Nec satis: εἰδὲ γὰρ τὰς προγόνους ὑπολαμβάνω
 τὰ δικασήρια ταῦτα οἰκοδομήσαι, ἵνα τὰς τοιαύτας ἐν
 αὐτοῖς μοχλεύητε, ἀλλὰ τὸναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κο-
 λάζητε, καὶ μηδεὶς ζήλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῆ κακίας. Adhuc:
 Εἰ δὲ κἀπηλὸς ἐστὶ πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ
 μεταβολεύς. Et mille talia; ut præteream, quæ
 ab Aeschine θανάματα, non ῥήματα, vocantur. In
 contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob ista
 culpári. Sed vide quanto major fit, qui repre-
 henditur ipso reprehendente; & major ob hæc
 quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus
 elucet. Num autem Aeschines ipse iis, quæ in
 Demosthene carpebat, abstinuit? χρὴ γὰρ (ὡ ἄν-
 δρες Ἀθηναῖοι,) τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ
 τὸν νόμον· ὅταν δ' ἐτέρων μὲν Φωνὴν ἀφῆν ὁ νόμος,
 ἐτέρων δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τῷ νόμῳ δικαίῳ χρὴ δίδοναι τὴν
 ψῆφον, ἐ τῇ τῷ λέγοντος ἀναισχυντίας. Alio loco:
 ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι
 πρὸς τῷ κλέματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα, τὰς πρέ-
 σβεις, ἀξίων τὰς Ὁρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλιᾶ διδόναι·
 ἔτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελῶν τὸν κομπόν, καὶ τὰς τριήρας,
 καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τῷ ψηφίσματος, ἀνέγνωδι. Iterum
 alio: καὶ μὴ ἔατε αὐτὸν εἰς τὰς τῷ παρανόμῳ λόγῳ πε-
 ριείσασθαι. Quod adeo probavit, ut repetat, ἀλλὰ
 ἐγκαθήμενοι καὶ ἐεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαίετε
 αὐτὸν εἰς τὰς τῷ παρανόμῳ λόγῳ, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτῶ
 τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa custoditius pressius-
 que?

que? σὺ δὲ ἔλασποιεῖς, καὶ μᾶλλον σοὶ μέλει τῶν αὐθιγῶν λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. *Altius illa: ἐκ ἀποπέμψησθαι τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λησὴν τῶν πρυμμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλεοντα τιμωρήσασθαι, & alia.* *Exspecto, ut quædam ex hac epistola, ut illud, GVBERNACVLA GEMVNT, &, DIIS MARIS PROXIMVS, iisdem notis, quibus ea, de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa, quæ adnotaveras, incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coram exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.*

XXVII.

C. PLINIUS LATERANO SVO S.

Historiæ reverentiam haberi, exemplo monstrat.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiæ, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in alium diem reservaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi, quæ fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit, quod rogabatur: sinebat fides.

Li.

Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manserit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda, quæ differuntur. Vale.

XXVIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Tribus epistolis responder: quartam, curiosius scriptam, accepisse se negat.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, litteræ tuæ perferantur: statim præstiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse. Communis hæc mihi tecum, quamquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa, quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum, ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium, quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis.

Tertia

Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiorem, quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. Multa enim postea inserui. Adjicis, alias te litteras curiosius scriptas misisse: an acceperim, quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (num parcius possum?) centesimas computabo. Vale.

XXIX.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Diffusus perfectioni in uno scribendi genere, se vario, merendæ veniæ caussa, exercet.

Ut fatius, unum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confisus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, litteris durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Quæ vera liberalitas sit, docet.

Laudas mihi, & frequenter præfens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, sit tamen non in hos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, adfinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipue scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est: si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur. Vale.

XXXI.

C. PLINIUS SARDO SVO S.

Laudat Sardi librum, & laudatus in illo ipse, gratias agit.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, idemtidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percipiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS TITIANO SVO S.

Quid agat amicus, quærit: & delicatum otium suum festive narrat.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est, otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tamquam delicatus; hoc, tamquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII.

XXXIII.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

Mira de Hipponensî delphino narrat.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictâ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tametsi quid poetæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille, qui longissime, ut litus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tamquam miraculum adspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident litus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed

Plinîs Epistol.

P

can.

cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exsilit, mergitur, variosque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines, innutritos mari, subiret timendi pudor: accedunt, & adludant, & adpellant: tangunt etiam, pertretantque præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur referturque, agnoscere se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra laevaue simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare revolvi. Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in litus educto religione prava superfudisse unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & mœstum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam & solita ministeria repetisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu, & mora, modica republica novis sumtibus atterebatur. Postremo locus
ipse

ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quamquam non est opus adfingas aliquid aut adstruas: sufficit, ne ea, quæ sunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV.

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Consulit, num versus, quos male legere dicatur, ipse pergat recitare, an liberto legendos tradat.

Explica æstum meum. Audio, me male legere, duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sedeam defixus, & mutus, & similis otioso; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica æstum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV.

C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum sibi missum, quum vacaverit, lecturum esse promittit: & ne diligentior amicus in retractatione sit, monet.

Librum, quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam cum litteris ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quam vite rationem & studiorum in secessu seu villa teneat, exponit.

Quaris, quemadmodum inter Auscis diem æstate disponam. Evigilo, quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe ante, tardius raro: clausæ fenestræ manent. Mire enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis, quæ avocant, abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo,

mo, sed animum oculis sequor, qui eadem, quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, & die admissio, quæ formaveram dicto; abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque tempus) ut dies fuisset, in xystum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum adscendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non tam vocis causa, quam stomachi, lego; pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comœdi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, & quamquam longissimus, dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius,) equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur

& colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelæ litteras nostras & istæ urbana opera commendant. Vale.

XXXVII.

C. PLINIUS PAVLLINO SVO S.

Excusat se, quod propter prædiorum locationem calendis Januariis Paullino, consulatum in itinere, non possit adesse.

Nee tuæ naturæ est, translaticia hæc & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: præsertim quum me necessitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quamquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla jam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque, quod natum est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augefcentibus vitiis, & medendum est. Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum justius genus redditus, quam quod terra, calum, annus refert. Ad hoc, magnam

magnam fidem, acres oculos, numerosas manus
poscit: experiendum tamen, &, quasi in veteri
morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt.
Vides, quam non delicata me causa obire primum
consulatus tui diem non sinat: quem tamen hic
ut præsens votis, gaudio, gratulatione celebrabo.
Vale.

XXXVIII.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

*Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius
meritis inductus.*

Ego vero Rufum nostrum laudo: non quia tu,
ut ita facerem, petiisti, sed quia est ille dignissi-
mus. Legi enim librum omnibus nameris ab-
solutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius
adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli ju-
dicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX.

C. PLINIUS MVSTIO SVO S.

*Aedem Cereris refecturus, marmora & signum sibi
emi rogat.*

Aruspicum monitu reficienda est mihi ædes Ce-
reris in prædiis in melius & in majus. Ve-
tus sare & angusta, quum sit alioqui statò die fre-
quentissima. Nam Idibus Septembribus magnus
e regione tota coit populus, multæ res aguntur,

multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si ædem quam pulcerrimam exstruxero, addidero porticus: illam ad usum deæ, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, ejus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius deæ signum: quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur istine esse repetendum: nisi tamen, ut formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratium, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL.

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

Cui vitæ studiorumque rationem astivam, quam in secessu teneat, epist. XXXVI. perscripserat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

Scribis, pergratas tibi fuisse litteras meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Tuscis otium æstatis exigerem: requiris, quid ex hoc in Lau-

rentino hieme permutem. Nihil, nisi quod meridiano somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur; & si agendi necessitas instat, quæ frequens hieme, non jam comædo vel lyristæ post cænam locus; sed illa, quæ dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes ætate, hieme consuetudinem; addas huc, licet, autumnum, quæque inter hiemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum adquireunt. Vale.

LIBER X.

*In quo Epistolæ Plinii ad Trajanum
Imperatorem; & Trajani ad
Plinium.*

I.

C. PLINIVS TRAIANO.

*Trajano, imperium morte Nervæ consequuto,
gratulatur.*

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes